

Rzeszów, 15 listopada 2023 r.

Prof. dr hab. Marcin JURGILEWICZ
Politechnika Rzeszowska im. I. Łukasiewicza

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Doroty Czermińskiej
pt.: *Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych*
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
Pana prof. dra hab. dra h.c. Brunona Hołysta
oraz promotora pomocniczego
Pana dra Władysława Przyjemskiego

W wykonaniu uchwały nr 76/2023/1403 Rady Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego z dnia 18 października 2023 r. w sprawie wyznaczenia recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia doktora Pani mgr Dorocie Czermińskiej przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej pt.: *Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych*, której promotorem jest Pan prof. dr hab. dr h.c. Brunon Hołyst i promotor pomocniczy Pan dr Władysław Przyjemski z oceną pozytywną oraz wnioskiem o przeprowadzenie dalszych czynności przewodu doktorskiego zmierzających do nadania Pani mgr Dorocie Czermińskiej stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

1. Znaczenie podjętego tematu rozprawy doktorskiej

Pani mgr Dorota Czerwińska podjęła się niezwykle ważnej, ale też złożonej problematyki. Wyzwanie naukowe, jakim stała się w rozprawie doktorskiej prawna i kryminalistyczna ocena zdarzeń lotniczych stanowi nie tylko samo w sobie interesujące zagadnienie problemowe ważne dla nauki, ale też ma ono szczególny walor praktyczny. Ukazanie bowiem wielowymiarowości zjawiska związanego z wypadkowością lotniczą pozwala nie tylko projektować właściwe rozwiązania normatywne ukierunkowane na zwiększenie bezpieczeństwa dla załogi statków powietrznych oraz ruchu powietrznego, ale też uzmysławia potrzebę rozwoju technologicznego oraz szeroko pojętych usprawnień organizacyjnych w tej sferze. I jak słusznie wskazała Doktorantka, dla bezpieczeństwa lotów kluczowym jest możliwie maksymalne zmniejszenie skutków wystąpienia sytuacji awaryjnych przy użyciu specjalistycznych systemów chroniących życie i zdrowie ludzi na pokładzie statku powietrznego. Z kolei w przypadku zaistnienia zdarzeń w ruchu powietrznym, których skutkiem mogą być wypadki lotnicze zagrażające zdrowiu lub życiu osób w nich uczestniczących istotnego znaczenia nabiera rzetelne ustalenie przyczyn zaistniałego zdarzenia, wdrożenie odpowiednich środków o charakterze prewencyjnym, jak również zapewnienie zoptymalizowanego poziomu bezpieczeństwa w lotnictwie (s. 9-10).

Podjęcie zatem przez Doktorantkę badań nad tak zakreśloną problematyką jest wysoce uzasadnione, a jej zawężenie do prawno-kryminalistycznej analizy zdarzeń lotniczych wpisuje się w nurt badań właściwych dla dyscypliny nauk prawnych. Z kolei lektura rozprawy doktorskiej potwierdza fakt, że ma ona charakter oryginalnego opracowania naukowego. Dysertacja naukowa ukazuje bowiem złożoność zjawiska zdarzeń lotniczych, których ustalenie przyczyn wymaga przeprowadzenia pogłębionej analizy prawno-kryminalistycznej, czego dowodem są wnioski Doktorantki ujęte w dysertacji naukowej.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi przykład rzetelnego opracowania naukowego, które liczy 642 strony i obejmuje kilka części: wprowadzenie (s. 8-10), jedenaście merytorycznych rozdziałów (s. 11-603), załączniki nr 1-3 (s. 606-614), bibliografię (s. 615-624), netografię, wykaz aktów prawnych różnej rangi oraz spis: wykresów, tabel i rysunków (s. 625-642).

3. Ocena metodologiczna i merytoryczna rozprawy doktorskiej

Przedmiotem badań ujętych w recenzowanej rozprawie doktorskiej uczyniono problematykę wybranych aspektów prawno-kryminalistycznych związanych ze zdarzeniami oraz wypadkami lotniczymi. W rozważaniach uwaga Doktorantki została również skierowana na badanie zaburzeń percepcyjnych i poznawczych mogących występować u pilotów samolotów i kontrolerów ruchu lotniczego, jak też analizie poddano kwestie dotyczące odpowiedzialności karnej związanej ze zdarzeniami lotniczymi. Tym samym celem rozprawy doktorskiej stało się określenie zjawiska zdarzeń lotniczych z perspektywy obowiązujących w tym zakresie regulacji normatywnych oraz kryminalistyki. Lektura rozprawy doktorskiej implikuje przekonanie, że w istocie szczególnym aspektem analizy poczynionej przez Doktorantkę było ustalenie wpływu zjawiska „myślenia tunelowego” na pracę operacyjną pilotów samolotów i kontrolerów ruchu lotniczego i ryzyko wystąpienia groźnych zdarzeń lub katastrof lotniczych. W tym też aspekcie analizą objęte zostało również zjawisko długotrwałego stresu oraz połączone z tym stanem zaburzenia percepcyjne i poznawcze mogące mieć potencjalny wpływ na bezpieczeństwo ruchu lotniczego (s. 195-196). Doktorantka w poprawny sposób sformułowała pytania badawcze dążąc do ustalenia odpowiedzi, czy długotrwały stres związany z wykonywaną pracą operacyjną wśród pilotów samolotów i kontrolerów ruchu lotniczego może prowadzić do zaburzeń percepcyjno-poznawczych, w tym „myślenia

tunelowego”, zwiększając tym samym zagrożenie wystąpienia niebezpiecznego zdarzenia lub katastrofy lotniczej, jak również czy wystąpienie zaburzeń poznawczych, w tym „myślenia tunelowego” może stanowić podstawę do kwalifikacji odpowiedzialności w świetle usprawiedliwionego błędu, co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego (s. 197).

Doktorantka poszukując odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze posłużyła się podstawowymi metodami badawczymi, pośród których wyróżniła metodę: historyczno-porównawczą, dogmatyczno-prawną, komparatystyczną, statystyczną, ankietową oraz badania aktowe. Doktorantka gromadząc materiał do analizy empirycznej zastosowała technikę ankietowania. Badanie to zostało przeprowadzone za pomocą ankiety papierowej oraz przy wykorzystaniu portalu internetowego, a sformułowane pytania o charakterze zamkniętym skierowane zostały do pilotów samolotów oraz kontrolerów ruchu lotniczego (s. 210).

Poczyniony przez Doktorantkę prawidłowy dobór metod i narzędzi badawczych, jak również właściwie przeprowadzony w rozprawie doktorskiej proces badawczy uzasadnia stwierdzenie, że z metodologicznego punktu widzenia rozprawa doktorska została sporządzona na poziomie zadowalającym.

Natomiast aspekt merytoryczny rozprawy doktorskiej został ujęty w jej poszczególnych rozdziałach. Doktorantka wyodrębniła jedenaście rozdziałów, przy czym rozdziały szósty i siódmy stanowiły metodologię badań własnych oraz analizę wyników badań. I tak, rozdział pierwszy objął swoim zakresem definicje podstawowych pojęć dotyczących zdarzeń drogowych, co było rozwiązaniem pożądanym zarówno na użytek opisywanych zjawisk, jak również specyfiki terminologicznej badanego obszaru. W rozdziale drugim ukazana została ewolucja prawa lotniczego, co pozwoliło Doktorantce płynnie przejść do kolejnej – trzeciej części rozprawy doktorskiej – opisu prawnych regulacji dotyczących zdarzeń drogowych.

W tymże rozdziale Doktorantka słusznie zauważyła pewien praktyczny problem, który – jak wskazała – wynika z faktu, że *przepisy procedury karnej pozostające w sprzeczności z regulacjami prawa lotniczego prowadzą nierzadko do rozbieżności interpretacyjnych, a w dalszej kolejności do niepotrzebnych konfliktów pomiędzy przedstawicielami organów zaangażowanych w badanie zdarzenia lotniczego* (s. 136).

Kolejny, czwarty rozdział poświęcony został problematyce wypadków lotniczych w świetle badań statystyczno-kryminologicznych z okresu 2013-2019, których analiza pozwoliła zobrazować skalę zjawiska, jak również ukazać pewne rozwiązania prognostyczne. W istocie analiza statystyczna dotycząca wypadkowości lotniczej pozwala projektować rozwiązania ukierunkowane na poprawę bezpieczeństwa w przestrzeni powietrznej, na co Doktorantka słusznie zwróciła również swoją uwagę (s. 161-162).

Kolejny rozdział – piąty – poświęcony został analizie czynników przyczynowych wypadków lotniczych, do których Doktorantka w prawidłowy sposób zaliczyła czynnik ludzki, jako kluczowy. W tej części rozważań uwaga Doktorantki została poświęcona m.in. niewłaściwym działaniom załogi statku powietrznego, przeciążeniom wynikającym z pracy operacyjnej, wpływem stresu na ludzkie reakcje podczas zagrożeń, jak też niedomagań w zakresie kierowania ruchem lotniczym, czy niewłaściwego nim zarządzania. W tej części rozprawy wskazano także na czynnik środowiskowy oraz techniczny, które mimo że w mniejszym stopniu, tym niemniej wpływają na powstawanie zdarzeń lotniczych.

Następna część – ósma, która została poprzedzona wspomnianą już metodologią badawczą oraz analizą wyników badań, poświęcona została istocie badań wypadków i incydentów statków powietrznych. W tymże rozdziale Doktorantka szczegółowo opisała procedury i etapy prowadzenia badania wypadku lotniczego, organy badające zdarzenie lotnicze, jak również ochronę informacji w procesie badania zdarzeń lotniczych oraz europejski wymiar badania wypadków lotniczych.

Kolejne dwa rozdziały – dziewiąty i dziesiąty – zostały poświęcone analizie kryminalistycznych badań zarówno rzeczowego, jak również osobowego materiału dowodowego, zaś ostatni rozdział – jedenasty dotyczył problematyki zapobiegania wypadkom lotniczym. W tymże rozdziale Doktorantka opisała zarówno problem dotyczący zarządzania bezpieczeństwem w lotnictwie, jak również regulacje dotyczące bezpieczeństwa lotniczego oraz system pomocy członkom rodzin ofiar katastrof lotniczych.

Recenzowana rozprawa doktorska przy jej pozytywnej ocenie w całości zarówno z metodologicznego, jak również merytorycznego punktu widzenia skłania do zgłoszenia pewnego zastrzeżenia. Doktorantka bowiem w ramach analizy nad sprzecznością przepisów procedury karnej i prawa lotniczego dotyczących badania wypadku lotniczego przez zobligowane do tego podmioty (chodzi o śledztwo prokuratorskie oraz badanie wypadku lotniczego przez członków właściwych komisji – s. 134-136) pominęła autorskie stanowisko w tym zakresie. Liczę, że podczas obrony Doktorantka wyrazi swój pogląd, jakie Jej zdaniem rozwiązanie normatywne byłoby w tym zakresie pożądane. Jednakże pomimo wskazanej sugestii nie formułuje innych uwag do przeprowadzonego toku wywodów.

4. Ocena redakcyjna rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska opracowana przez Panią mgr Dorotę Czermińską stanowi przykład obszernego, rzetelnie opracowanego dzieła naukowego zarówno w aspekcie oceny ujętej w niej terminologii, jak również z perspektyw poprawności redakcyjno-stylistycznej. I mimo że w opracowaniu można napotkać podczas lektury drobne usterki techniczne, zazwyczaj tzw. literówki, tym niemniej są to tylko wyjątki, które w żaden sposób nie wpływają umniejszająco na całą zawartość merytoryczną rozprawy doktorskiej.

5. Wniosek końcowy

Podsumowując, stwierdzam że recenzowana rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Doroty Czermińskiej nt.: *Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych* przygotowana pod kierunkiem naukowym Pana prof. dra hab. dra h.c. Brunona Hołyta oraz promotora pomocniczego Pana dra Władysława Przyjemskiego jest oryginalnym opracowaniem naukowym wnoszącym istotny wkład do nauk prawnych, tym samym spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.). W związku z tym wnoszę o dopuszczenie ww. Autorki recenzowanej rozprawy do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

prof. dr hab. Marcin Jurgilewicz